

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

CERCETĂRI ISTORICE
(SERIE NOUĂ)

XXXII
2013

IAȘI
2013

COMITETUL DE REDACȚIE

Lăcrămioara STRATULAT (redactor șef)

Senica ȚURCANU

Sorin IFTIMI

Tamalia-Elena MARIN

Ioan IAȚCU

Măriuca-Diana VORNICU

Loredana SOLCAN (secretar de redacție)

Traduceri realizate/revizuite

Coralia COSTAȘ

Simona POSTOLACHE

Tehnoredactare

Loredana SOLCAN

Măriuca-Diana VORNICU

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Muzeul de Istorie a Moldovei

Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1

Iași, RO-700028

Telefon/Fax: 040232218383

e-mail: cercetari.istorice@yahoo.com

ISSN 1453-3960

EDITURA PALATUL CULTURII

Iași

SUMAR
SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

ABREVIERI – Abbreviations – Abreviations - Abkürzungen.....	6
Nicolae URSULESCU, Unele comentarii cu privire la sceptrele preistorice figurative recent publicate/ Quelques commentaires concernant les sceptres préhistoriques figuratifs récemment publiés.....	11
Vasile DIACONU, Daniela CALISTRU, Daniel-Florin SAVA, Obiecte din epoca bronzului descoperite pe Valea Siretului/ Bronzezeitliche Gegenstände aus dem Tal des Siret.....	33
Nelu ZUGRAVU, Puncte de vedere ale unui clasicist pe marginea unor opinii privitoare la religiile pre- și protoistorice/ A Classicist's Points of View on Opinions Concerning the Pre- and Protohistoric Religions.....	61
Tincuța CLOȘCĂ, Repere istoriografice privind cercetarea operei lui Ioan Hrisostom/ Historiographic Points of Reference Concerning the Research of John Chrysostom's Work.....	95
Ioan IAȚCU, The Painting of Roman Dobruja (5th-6th AD): A General View/ Pictura în Dobrogea romană (secolele V-VI p. Chr.): privire de ansamblu.....	113
Rodica POPOVICI, Carreaux de poêle à aigles bicéphales dans la Moldavie médiévale (XVe-XVIIe siècles)/ Cable cu acvile bicefale în Moldova medievală (secolele XV-XVII)	131
Alexandra-Marcela POPESCU, Hiclenia – explicații terminologice/ Treason – Terminological Explanations.....	165
Ștefan S. GOROVEI, Movileștii. Considerații finale/ The Movilești. Final Considerations	177

Dan FLOAREȘ, O tipăritură din Anvers privitoare la evenimente din domnia lui Gaspar Grațiani (1620)/ <i>An Antwerp Print Regarding some Events from Gaspar Grațiani's Reign (1620)</i>	195
Maria BERCEANU, Reformele lui Constantin Mavrocordat, început al modernizării administrative în Moldova. Un studiu de caz: Ținutul Bacău/ <i>Constantin Mavrocordat's Reforms, the Beginning of Modern Administration in Moldavia. Case Study: the County of Bacău</i>	211
Manole BRIHUNETȚ, Edificii de cult din satele raionului Telenеști: istorie și actualitate/ <i>Des édifices du culte dans les villages du district de Telenеști: histoire et actualité</i>	249
Alina FELEA, Din istoria căsătoriilor mixte. Căsătoria cu țiganii în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea/ <i>From the History of Mixed Marriages. Marrying Gypsies within the Romanian Space during the 18th – first half of the 19th Centuries</i>	265
Liliana CONDRATICOVA, Prelucrarea artistică a metalului: candelے și cădelnițe din spațiul ortodox/ <i>Le traitement artistique du métal: des veilleuses et des encensoirs de l'espace orthodoxe</i>	279
Sorin IFTIMI, O <i>addenda</i> la portretistica lui Nicolo Livaditi (1830-1858)/ <i>An Addendum to Niccolo Livaditi's Portrait Art (1830-1858)</i>	291
Aurica ICHIM, Constituirea patrimoniului Pinacotecii din Iași în domnia lui Alexandru Ioan Cuza/ <i>Constituting the Heritage of the Art Gallery in Iasi during the Reign of Alexandru Ioan Cuza</i>	317
Ciprian-Petru POPOVICI, Ultimii ani din viață ai regelui Ferdinand al României/ <i>King Ferdinand's of Romania Last Years of Life</i>	345
Bogdan Petru NICULICĂ, Nicolai BODNARIUC, Documente inedite referitoare la colecția de antichități paleolitice a lui Ceslav Ambrojevici/ <i>Unpublished Documents Concerning Ceslav Ambrojevici's Collection of Paleolithic Antiques</i>	355

Recenzii. Note de lectură (Book Reviews)

Cornelia-Magda LAZAROVICI, Gheorghe LAZAROVICI, <i>Ruginoasa-Dealul Drăghici. Monografie arheologică</i> , Suceava, 2012 (Loredana SOLCAN)	369
Ion MAREȘ, <i>Metalurgia aramei în civilizațiile Precucuteni și Cucuteni</i> , Suceava, 2012 (Radu-Gabriel FURNICĂ)	373
Tudor SOROCEANU, <i>Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien. Depozitele de obiecte din cupru și bronz din România. Epoca timpurie și mijlocie a bronzului</i> , Cluj-Napoca/Bistrița 2012 (Diana-Măriuca VORNICU)	375
Carol KACSÓ, <i>Repertoriul arheologic al județului Maramureș</i> , Baia Mare, 2011 (Bogdan Petru NICULICĂ)	378
Lăcrămioara STRATULAT, Ioan IAȚCU, <i>Arta pelerinajului. Obiecte creștine în spațiul est și sud-est carpatic (secolele IV- XVI)</i> . Catalog de expoziție, Iași, 2011 (Tamilia-Elena MARIN)	383
Igor CERETEU, <i>Cartea românească veche și modernă în fonduri din Chișinău. Catalog</i> , Iași, 2011 (Vitalie PLEȘCA)	384

MOVILEȘTII. CONSIDERAȚII FINALE¹

Ștefan S. GOROVEI²

Interesul pentru neamul Movileștilor s-a manifestat târziu în istoriografia noastră; el nu a fost stârnit de existența celor șapte principii care au domnit în Moldova și în Țara Românească între anii 1595 și 1634, ci de personalitatea lui Petru Movilă (1596-1646), arhiepiscop al Kievului, „descoperit”, după mijlocul veacului al XIX-lea, de Ghenadie Enăceanu. Cercetarea istoriei și a genealogiei acestui neam a fost, astfel, multă vreme un fel de anexă ori de prefață la biografia celebrului ierarh, canonizat acum aproape două decenii, întâi în Ucraina și abia după aceea și la noi. În acest chip, reflectorul cercetărilor s-a îndreptat, în mod inevitabil, spre ascendența paternă, punctul central și fierbinte al investigațiilor constituindu-l, cum se știe, legătura Movileștilor cu vechea familie domnească a Moldovei, așa-numiții Mușatini. Trebuie spus, de altminteri, că încă de la început s-a afirmat că Maria Movilă, mama domnilor Ieremia și Simion, a trebuit să fie fiica lui Petru vodă Rareș; însă demonstrarea acestui fapt a fost dificilă, cu suficiente contestări și reluări, până la epuizarea „probatoriului” care să permită un verdict acceptabil³. De-a

¹ Comunicare susținută în ședința din 11 septembrie 2012 a Filialei Iași a Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române.

² Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

³ V., între altele, Ghenadie Enăceanu, *Petru Movilă*, în *BOR*, VII, 1883 și VIII, 1884 (studii reunite apoi în volumul *Din istoria bisericească a românilor. „Meșterul Manole” și „Petru Movilă”*, București, 1887); I. C. Miclescu-Prăjescu, *New Data Regarding the Installation of Movilă Princes*, în *SEER*, XLIX, 1971, p. 159-178; versiunea românească – *Noi date privind înscăunarea Movileștilor* – în *ArbGen*, IV (IX), 1997, 1-2, p. 159-178 (reluat și în *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*. I. „Casa noastră Movilească”, carte tipărită cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al

lungul a peste cinci sferturi de veac de cercetări și dezbateri, atenția s-a concentrat, astfel, asupra ramurii care a dat familia domnească, descendentă din marele logofăt Ion Movilă și soția sa, „marea cneaghină Maria”⁴. Mulți dintre cei care ne-am antrenat în aceste dezbateri am deplâns și imposibilitatea de a afla amănunte despre Movileștii mai vechi, mai cu seamă despre cei din generația imediat anterioară marelui logofăt: *Dragotă Movilă* și soția lui, *Salomia*, despre care singura mențiune se află în pomelnicul Mănăstirii Sucevița, într-un paragraf închinat „moșilor și strămoșilor” lui Gheorghe Movilă⁵. În toată lunga (și, pe alocuri, animată) dezbateri, colateralii lui Ieremia vodă și ai lui Simion vodă au stat și au rămas într-un adevărat con de umbră, referirile la ei fiind cu totul întâmplătoare⁶. Aproape tot ce se știa la nivelul anilor 1970-1971 se află consemnat în *Dicționarul marilor dregători* al lui Nicolae Stoicescu⁷. Iată aceste informații:

Sucevei și Rădăuților, Sfânta Mănăstire Sucevița, 2006, p. 41-60; Șt. S. Gorovei, *Pe marginea unei filiații incerte: Maria Movilă – fiica lui Petru Rareș*, în *CercIst*, S. N., XI, 1980, p. 325-330 (reluat în *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*, I, cit., p. 61-68); D. Nastase, *Maria, mama lui Ieremia Movilă, fiică a „despotului” Petru Rareș*, în *ArhGen*, III (VIII), 1996, p. 303-305 (reluat în *De potestate. Semne și expresii ale puterii*, Iași, 2006, p. 127-130); Șt. S. Gorovei, *Descendența domnească a Movileștilor. Observații și argumente noi*, în O. Cristea, P. Zahariuc, Gh. Lazăr (eds.), *Aut viam inveniam, aut faciam. In honorem Ștefan Andreescu*, Iași, 2012, p. 225-254.

⁴ Formula se află într-un pomelnic al Mănăstirii Sucevița: D. Dan, *Mănăstirea Sucevița*, București, 1923, p. 173; O. Mitric, *Catalogul manuscriselor slavo-române din biblioteca Mănăstirii Sucevița*, Suceava, 1999, p. 88, nr. 24 II. Am semnalat și comentat această formulă în studiul *Caracterizarea Puterii în Moldova la cumpăna veacurilor XVI-XVII*, publicat în Al.-F. Platon, B.-P. Maleon, L. Pilat (coord.), *Ideologii și reprezentări ale Puterii în Europa*, Iași, 2009, p. 181-182.

⁵ V. Brădulescu, *Pomelnicul cel mare al Mănăstirii Sucevița*, în *MMS*, XLIV, 1968, 3-4, p. 194.

⁶ Cf. M. M. Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, 2002, p. 217-219; Eadem, *Ctitorii Voronețului*, în *AP*, V, 2009, 1, p. 145-146.

⁷ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 318 și 452. Este ciudată omiterea numelui soției lui Văscan și al fiului său Turcea, deși ambele erau atunci cunoscute de multă vreme.

Văscan Movilă – fratele marelui logofăt Ion Movilă și fiu al aceluiași misterios și încă nedocumentat Dragotă Movilă – a fost mare postelnic între 1553 și 1555 și apoi pârcălab de Hotin între 1568 și 1560. Sub semnul incertitudinii, eruditul istoric propunea identificarea lui și cu marele paharnic Movilă din anii 1569 și 1570. Numele soției este necunoscut. Fiul său, **Dumitru**, atestat ca mare vătag în 1586, a fost tatăl unei fete numite **Maria Căzaca**, soția lui Mihai Trifan, ridicat mare postelnic de Ieremia vodă. Această Maria Căzaca a fost îngropată la Mănăstirea Ițcani; neavând urmași, și-a lăsat averea rudei sale, Miron vodă Barnovschi. Și atât.

În paralel, s-a născut o nebuloasă, care stăruie încă în cercetările genealogice referitoare la familiile moldovenești. Anume, existența unei familii Movilă în Moldova sudică, în secolele XVIII-XIX, descendentă dintr-un Adam Moviliță, a condus la formularea întrebării dacă avem de-a face sau nu cu urmași ai celor din veacurile XV-XVII. Un răspuns *categoric pozitiv* neputându-se da, cercetătorii au oscilat între *negarea categorică* și *afirmarea prudentă* a posibilității. Singura sursă veche – însă numai din secolul al XIX-lea și, în plus, nesigură și deseori foarte interesată – este *Arhondologia* paharnicului Costandin Sion⁸.

*

Vreme de aproape patru decenii, am scrutat istoria Movileștilor, cu gândul inițial de a scrie despre ei o carte ca aceea închinată Mușatinilor (1976). Însă, cu cât am scormonit mai mult, cu atâta ținta mi s-a părut mai depărtată; cu cât am limpezit mai multe puncte neclare, ori m-am apropiat de lămurirea lor („cazul” Buzul⁹, înrudirea cu familia Hâra¹⁰, descendența din Petru vodă Rareș¹¹, apartenența lui Miron Barnovschi la acest neam¹²), cu

⁸ C. Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de R. Rotaru, prefață de M. Anghelescu, postfață, note și comentarii de Șt. S. Gorovei, București, 1973, p. 159-162. V. p. 160: „de la Adam Movilă, ziditorul Mănăstirii Adam, ce li s-au părut feciorilor săi, că și-au părăsit porecla aceea atât de slăvită și cunoscută în Evropa și s-au poreclit toți după numele tatălui lor, Adam”

⁹ Șt. S. Gorovei, *Miscellanea*, în *AIIAI*, XIX, 1982, p. 664-670 (5. *Buzul pârcălab și Gheorghe pârcălab de Hotin*).

¹⁰ *Ibidem*, p. 670-672 (6. *Gavrilaș Hâra logofăt și Gavrilaș Mateiaș logofăt*).

¹¹ Idem, *Pe marginea unei filiații incerte: Maria Movilă – fiica lui Petru Rareș*, comunicare din 1977, publicată în 1980 (cf. *supra*, nota 1). La capătul acestei direcții de

atâta cele rămase mi s-au părut mai nerezolvabile. Închei acum acest lung ciclu de cercetări movilene, aducând la „judecată” o serie de observații legate de cele două chestiuni menționate anterior: colateralii și Movileștii cei noi.

În ceea ce privește primul punct, atenția mi-a fost atrasă, acum în urmă, de unele mențiuni vechi de documente, despre care cred că pot călăuzi cercetarea. Un zăpis vechi „pe sârbie” arăta că la 16 februarie 1585 un *Dumitru Movilă* a dăruit mamei sale *Nastasia* un sfert din satul Nelipăuți¹³; abia doi ani mai târziu, la 19 februarie 1587, un „ispisoc vechi pe sârbie” de la Petru voievod a întărit această danie¹⁴.

După încă 12 ani, la 15 aprilie 1599, acest sfert de Nelipăuți din ținutul Hotinului era întărit de Ieremia vodă *Movilă* fraților *Ionașco*, *Turcea* și *Antemia*, „copiii *Nastasei*, cneaghina lui *Moghilă pârcălab*”. Se menționa, cu acest prilej, „ispisocul pe care l-a avut mama lor *Nastasia* de la [...] Petru voievod, [de] danie de la *Dumitru Movilă fost mare vătag*, pentru că îi era cumpărată, împreună cu tatăl lor, *Movilă pârcălab*, de la Dinga diac, pentru 3000 de zloți tătărești”¹⁵.

Aparțin aceștia neamului lui Cozma Moghilă ceașnicul?!

Ca să ne apropiem de o certitudine, trebuie să mai facem un ocol.

În biserica Mănăstirii Voroneț, în pridvor, mormântul unui membru al familiei *Movilă* a fost acoperit cu o lepede funerară din a cărei inscripție se vede că a fost făcută de cneaghina *Anastasia*, soția lui *Văscan Movilă pârcălabul de Hotin*; lepedea acoperea mormântul unui fiu (numele e

cercetare au stat, în 2007, cele trei comunicări reunite ulterior în studiul *Descendența domnească a Movileștilor. Observații și argumente noi* (cit. supra, nota 1).

¹² Idem, „*Din Purice – Movilă*” și „*Barnovschi-Moghilă*”. Două explicații (nu numai) genealogice, în *ArhGen*, III (VIII), 3-4, 1996, p. 327-332. V. și Idem, *Neamul lui Miron vodă Barnovschi*, în *ArhGen*, V (X), 1998, 1-2, p. 141-154.

¹³ C. I. Andreescu, C. A. Stoide, *Documente și regeste*, I. *Documente moldovenești din sec. XVI*, Iași, 1934, p. 22, nr. 71; lipsește din *DIR*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 23, nr. 75 (registul nu dă nume, nici de persoane, nici de locuri, ci doar menționea că ispisocul era „întăritori aceluși zăpis”, însă atât pentru zăpis, cât și pentru ispisoc se citează același loc din arhive; v. și p. 45); nici acest document nu a fost cuprins în *DIR*.

¹⁵ *DIR*, XVI/4, București, 1952, p. 257, nr. 317.

ilizibil), mort la 11 mai 1582¹⁶. N. Iorga a crezut că poate să identifice acest fiu în persoana lui Dumitru¹⁷, care însă era în viață la acea vreme, cum se va vedea de îndată. Pe de altă parte, dimensiunile pietrei (74 x 37/42 cm) arată că s-ar putea să avem de-a face cu mormântul unui adolescent (cum spusese Kozak: „ein kleiner Grabstein”). Este, deci, vorba, de un fiu al cărui nume s-a pierdut; îngroparea lui la Voroneț poate să reflecte – cum s-a sugerat recent¹⁸ – o înrudire a Movileștilor cu ctitorii acelei vechi mănăstiri, care a premers ctitoria de la 1488 a lui Ștefan cel Mare.

La argumentele aduse în acest sens, mai adaug unul, care înfățișează relațiile speciale ale ramurii lui Vâscan cu Voronețul.

Cândva, înainte de 1582, Dumitru Movilă fusese pribeag în Țara Românească; acolo, având nevoie de bani, a vândut monahului Avramie de la Voroneț satul Verbia pe Jijia, pentru suma de 20.000 de aspri. Întors în Moldova, Avramie a dăruit Mănăstirii Voroneț acest sat, iar călugării și-au făcut uric domnesc (sub Petru Șchiopul, deci lucrurile s-au putut petrece în răstimpul de după 1574), punând însă ca preț al cumpărării suma de 35.000 de aspri. Vânzarea și dania pot avea o legătură și cu înmormântarea fratelui lui Dumitru Movilă, în acest caz pribegia în Muntenia plasându-se chiar în vara anului 1582. Dar aceste detalii ies din raza noastră de interes.

Vânzarea satului Verbia de Dumitru Movilă a fost contestată de verii acestuia, fiii lui Ion Movilă, care au arătat că satul Verbia le era „moștenire neîmpărțită tuturor”. Cu alte cuvinte, urmașii fraților Ion și Vâscan Movilă nu ieșiseră din indiviziune, iar Dumitru, prin abuz, vânduse și părțile indivize ale tuturor verilor săi. Ca atare, domnul a permis răscumpărarea satului. Gheorghe Movilă, episcopul de Rădăuți, a pus singur banii (35.000 de aspri,

¹⁶ E. A. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukovina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes- und Kirchengeschichte*, I. Teil, *Steinschriften*, Viena, 1903, p. 211, nr. VII (textul slav și traducerea germană). Vezi și A. Eșanu, V. Eșanu, *Mănăstirea Voroneț. Istorie. Cultură. Spiritualitate*, Chișinău, 2010, p. 89 (doar traducerea în limba română, după I. Zugrav, și fără precizarea dacă lespedea funerară mai există).

¹⁷ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VI, București, 1904, p. 649 („Se poate ști foarte bine cine e fiul, cu numele sfârâmat, al lui Vâscan, care s-a înmormântat la Voroneț în 1582. E Dumitru, marele vâtav...”).

¹⁸ M. M. Székely, *op. cit.*, 2009, p. 145-146.

adică mai mulți decât constituiseră prețul real al vânzării!), a răscumpărat Verbia și a dăruit-o Suceviței¹⁹.

Această întâmplare din viața Movileștilor nu a fost, poate, un simplu accident: relațiile dintre urmașii lui Ion Movilă și cei ai lui Văscan Movilă par să fi fost, cu adevărat, destul de încordate. Iată încă o întâmplare care poate să fie o mărturie în același sens.

Un document din 20 februarie 1582 povestește că Dumitru, rămas dator vistieriei, a fost în primejdie să-și piardă libertatea; a împrumutat, deci, 31.000 de aspri de la grecul Leftiriu, zălogindu-și jumătatea de jos din Hudești, jumătate din Stăniilești și Ciornorudenții la Soroca. „Iar neamurile lui nu au vrut atunci să-i dea bani ca să se răscumpere și să-și ia satele mai sus scrise”. A avut, totuși, norocul să găsească un cumpărător mai înțelegător și mai generos, în persoana lui Iurescu, marele vornic al Țării de Sus, care i-a oferit 40.000 de aspri; cu acești bani, și-a plătit datoria și și-a răscumpărat satele, care au trecut astfel în stăpânirea celui din urmă.

Documentul în care se află această relatare dramatică îl numește pe datornicul-vânzător „Dumitru **Moviliță**, fiul lui Văscan **Moviliță** pârçalab, nepot lui Iațco Hudici”. Apartenența lui la familia care a dat o ramură domnească fiind astfel în afara oricărei îndoieli, trebuie să constatăm că *forma diminutivată a numelui este folosită în această familie chiar înainte de perioada „domnească”*.

La 26 februarie 1586 – marcând, poate, o ameliorare a relațiilor familiale – *Dumitru Movilă mare vatag al ținutului Sucevei*, cu soția sa Lupa și cu copiii (nenumiți) fac o danie Mănăstirii Sucevița²⁰.

Cu aceasta, cerul s-a închis. Avem toate dovezile că acela care, la 1599, era menționat ca *Dumitru Movilă fost mare vatag* în legătură cu satul

¹⁹ Faptele sunt relatate în trei documente diferite. Primul (*DIR*, XVI/3, București, 1951, p. 193, nr. 247) este un ispisoc domnesc, scris pe hârtie, datat de editori în 1582-1583. Al doilea, uric domnesc pe pergament, datat 14 septembrie 1582, s-a aflat în arhiva Mănăstirii Sucevița (D. Dan, *op. cit.*, p. 223-224, rezumat) și azi nu se mai știe unde se află. Al treilea, datat 25 august 1583, este o mărturie a mitropolitului Teofan și a episcopului Agaton de Roman (*DIR*, XVI/3, p. 228-229, nr. 279) în aceeași problemă. Ultimul act a fost, probabil, necesar pentru a se justifica vânzarea unuia dintre bunurile mănăstirii, fapt oprit de canoane.

²⁰ *DIR*, XVI/3, cit., p. 303-306, nr. 371. V. și mai departe, în text.

Nelipăuți (Hotin) este una și aceeași persoană cu *Movilă mare vătag al ținutului Suceava* de la 1586, fiu al pârcălabului Văscan Movilă și al Nastasiei, precum și cu „Dumitru **Moviliță**, fiul lui Văscan **Moviliță** pârcălab, nepot lui Iațco Hudici” de la 1582. De aici mai rezultă cu toată claritatea că, alături de acest Dumitru, căruia i s-a zis și *Moviliță*, Văscan (numit și el, postum, tot *Moviliță*) a mai avut doi băieți care i-au supraviețuit: **Ionașco** și **Turcea** și o fată Antemia.

Înainte de a merge mai departe, trebuie să mai zăbovesc puțin asupra afacerii satului Verbia. Acolo fiind îndreptățiți la succesiune atât urmașii lui Ion Movilă, cât și cei ai lui Văscan Movilă, înseamnă că satul le era moștenire de la înaintașii comuni, misteriosul Dragotă ori soția acestuia, sau încă și de mai sus. Este o concluzie care consolidează ipoteza unor legături ale Movileștilor cu Voronețul cel vechi. Și chiar încă mai mult: în 1487, o parte din satul Verbia era întărită de Ștefan cel Mare lui Ivanco Bârlăci și surorii sale Anușca²¹. Or, aceasta leagă pe Movilești de neamul Bârlăci (din care poate provenea Salomia, soția lui Dragotă Movilă), iar pe de altă parte sprijină ipoteza d-nei Maria Magdalena Székely cu privire la neamul ctitorilor de la Voroneț. Începe, astfel, să se întrevadă faptul că acțiunea ctitoricească a Movileștilor *din ambele ramuri* la Voroneț a putut să fie îndreptățită prin descendența lor din ctitorii cei vechi, Bârlă și urmașii săi, boierii numiți Bârlăci.

Pe de altă parte, cazul Verbiei trebuie alăturat aceluia întrezărit din actul de la 1586. Atunci, Dumitru Movilă cu soția și copiii au dăruit Suceviței satul Davida din ținutul Orheiului, cu două mori la gura Bâcului, moștenit de la un bunic (fără să se precizeze care și al cui: în act, locul a rămas necompletat!); în același timp, însă, au vândut lui Gheorghe Movilă jumătate din Stăniilești cu iaz, la ținutul Hotinului, pentru 300 de galbeni, ca să răscumpere jumătate din Hudești, zălogită pentru o datorie. Se precizează că cealaltă jumătate de Stăniilești era a lui Gheorghe Movilă și a fraților săi. Fiind vorba de aceleași sate care formaseră anterior obiectul tranzacției cu marele vornic Iurescu, s-ar părea că aceasta însăși a fost repusă în discuție.

²¹ DRH, III (1487-1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, 1980, p. 8-10, nr. 6.

Ca și în cazul Verbiei, faptul că în Stăniliești (la Hotin) aveau drept de stăpânire ambele ramuri, înseamnă că și acest sat a aparținut – de moștenire sau de cumpărătură – lui Dragotă Movilă și/sau soției acestuia, Salomia. Eventuala studiere a evoluției acestor sate (în măsura existenței documentelor), ar fi o cale de urmat în încercarea de a se desluși etapa anterioară a istoriei Movileștilor. De asemenea, cercetarea curgerii proprietății la Davida (Orhei) ar putea contribui la clarificarea unor încrengături genealogice mai vechi. Oricum, se poate vedea că înaintașii fraților Ion și Văscan Movilă dispuneau de un domeniu destul de însemnat (în limitele cunoștințelor noastre de acum). Ion și-a mărit în chip considerabil averile, spre deosebire de Văscan, care se pare că nu a mai reușit să adauge nimic la ceea ce a moștenit, astfel încât fiii săi – Dumitru, Ionașco și Turcea – au cunoscut declinul. De altminteri, dintre aceștia trei, Dumitru este singurul despre care documentele se pare că ne mai oferă știri; ceilalți doi fie au murit fără urmași, sau, prin condiția lor economică modestă, au ieșit din orizontul istoriei. Atestați, cum am arătat, la 1599 cu mama lor, ei au supraviețuit fratelui lor, care a murit între februarie 1586 și februarie 1592.

La 24 februarie 1592, „cneaghina lui Dumitru **Moviliță**” (nenumită, dar știm, din documentul de la 1586, că se numea *Lupa*) avea judecată cu Anghelina Șeptelici și Ghengheștii (Ionașco, Grigorie și Gheorghie) pentru stăpânirea la Săveni pe Bașeu²². Această pricină cu neamul Ghenghea trebuie alăturată informației de la 1552, când chelarul Cozma Ghenghea – bunicul

²² *DIR*, XVI/4, cit., nr. 56, p. 47. Anghelina era fiica lui Andreica Șeptelici, iar frații Ionașco, Gligorie și Gheorghie Ghenghea erau fiii hatmanului Grigore Ghenghe și nepoții lui Cozma Ghenghea, fratele lui Andreica Șeptelici. La 5 mai 1548, Cozma Ghenghea – pe atunci, pârcălab de Cetatea Nouă – și nepoatele sale Anghelina, Nastasca și Todosca (ficele fratelui său Andreica Șeptelici) primeau de la Iliăș vodă Rareș confirmare pentru satul Săveni, dăruit lor de Petru vodă Rareș în urma confiscării pentru hielenie de la Sava husarul (*DIR*, XVI/1, București, 1953, p. 582-583, nr. 521); Ghenghea primea jumătatea de sus, iar fetele lui Șeptelici jumătatea de jos (v. și I. Tanoviceanu, *Istoria moșiei Săvenii, scoasă din scrisorile ei cele vechi*, în *Arhiva*, III, 1892, 6-7, p. 336-345). La judecata din 1592, și jupâneasa lui Moviliță și-a întemeiat pretențiile pe un uric de danie tot de la Ilie voievod! Înseamnă, oare, că se înrudea cu neamul Ghenghea-Șeptelici sau că era o urmașă a lui Sava husarul?! Observ că aceste două documente, din 1548 și 1592, se află la Biblioteca Academiei în același pachet: CCCCLXVIII/1 și CCCCLXVIII/3, ceea ce arată că provin din aceeași arhivă.

celor trei frați de la 1592 – primea întărire de la Ștefan vodă Rareș pentru jumătate din satul Nelipăuți la Hotin, tocmai acela cu care a început depănarea prezentei expunerii. Acea jumătate de Nelipăuți fusese a postelnicului Cozma Șarpe²³. Este posibil, deci, să fi existat vechi legături de rudenie între familia Ghenghea-Șeptelici și neamul Movileștilor. Nu poate să treacă neobservată, de asemenea, bizara potrivire a prenumelor unor personaje amestecate în aceste afaceri de transferuri de stăpâniri: *Cozma* Șarpe, *Cozma* Ghenghea și *Cozma* Moghilă! Dacă nu între toți trei, măcar între doi dintre ei a trebuit să existe o înrudire apropiată, pe care mai apoi o va ilustra însuși acel transfer de stăpâniri.

Documentul despre dania către Sucevița, din 1586, arată că, la acea dată, Dumitru Movilă (Moviliță) și soția sa Lupa aveau „copii”. Dintre toți acești copii, menționați global și anonim, nu cunoaștem, documentar, decât pe acea fată cu nume ciudat, *Maria Căzaca*, soția postelnicului Mihai Trifan. Lipsită de urmași, ea și-a lăsat toate ocinile lui Miron Barnovschi, fiindu-i „rudă mai aproape decât altă rudă”. Dumitrașco Ștefan, în mâinile căruia aveau să ajungă aceste sate, a însemnat – în cunoscutul său *Catastif* din 1627²⁴ – că Maria Căzaca Trifăneasa avusese, ca „drepte moșii”, satele Hliniștea pe Nistru și Chehnăuții la Hotin, precum și Ciornorudenții și Târnauca la Soroca. Chenăuții fuseseră vânduți de Dumnitru Movilă (alt semn al decăderii economice a acestuia) și apoi răscumpărat de Maria și de soțul ei. Ea însăși a vândut Ciornorudenții lui Vasile Șeptelici (hatmanul), după a cărui moarte (1621), soția lui, Tofana, având nevoie de bani, s-a împrumutat de la Dumitrașco Ștefan, dându-i în schimb acest sat. Celelalte trei au fost dăruite aceluiași boier de Miron Barnovschi. Așa s-a terminat această ramură a Movileștilor și așa i s-au risipit averile.

Dar s-a terminat oare cu adevărat neamul întreg?! Din cele expuse până aici, se vede că descendența lui Văscan Movilă nu este întru totul

²³ *Moldova în epoca feudalismului*, I, alcătuitori P. G. Dmitriev, D. M. Dragnev, E. M. Russev, P. V. Sovetov, sub redacția lui L. V. Cerepnin, Chișinău, 1961, p. 63, nr. 24. Se mai cuprind satul Pribăteș pe Prut, în ținutul Soroca, de la Petru voievod, pe când era chelar și două locuri din pustie, pe amândouă părțile Ciuhurului.

²⁴ *DRH*, XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chircă, București, 1969, p. 247-248, nr. 241. Despre acest document: P. Zahariuc, *Catastiful lui Dumitrașco Ștefan – cronică de familie*, în *ArbGen*, III (VIII), 1996, 3-4, p. 185-192.

clarificată. Urmașii săi se îndepărtează încet de ramura devenită domnească. Fiul Dumitru, încă prins în ctitoria de familie de la Sucevița, este numit și *Moviliță*. Dar cu același nume apare, în prima jumătate a veacului al XVII-lea, un personaj care lasă numeroasa posteritate descrisă de paharnicul Costandin Sion: căpitanul *Adam Moviliță*. Paul Păltănea a consacrat o cercetare anume neamului Adămeștilor²⁵, respingând categoric ideea apartenenței la trunchiul Movilă. Totuși, regretatul nostru coleg nu a reușit să identifice locul de obârșie al lui Adam Moviliță, stabilind doar că el nu a făcut parte din „obștea răzeșească” a Măcișenilor²⁶, sat care i-a fost de cumpăratură²⁷. „În replică” la afirmațiile despre o posibilă apartenență la trunchiul movilesc, el a făcut observația că Adam Moviliță „nu a stăpânit, prin moștenire, nici o moșie de-a Movileștilor domnitori”²⁸. Afirmația este surprinzătoare, dacă avem în vedere, pe de o parte, că ramurile unui neam despărțite mai din vechime ajungeau să nu mai aibă nici o proprietate comună, iar pe de altă parte că „Movileștii domnitori” și-au dăruit moșiile ctitoriei lor de la Sucevița, ori au fost înstrăinate de urmașii prin femei. Absența lui Adam Moviliță din marele lot al „nepoților” lui Isac Balica, „sămînțenia Movileștilor”²⁹, nu este nici ea un argument convingător. Dacă Adam Moviliță era cel puțin un urmaș al lui Dumitru Moviliță, fiul lui Văscan Movilă, apoi este evident că *el ieșea din cercul celor cu vocație*

²⁵ P. Păltănea, *Note despre Adămeștii din ținutul Covurlui (Galați)*, în *ArbGen*, V (X), 1998, 3-4, p. 83-101.

²⁶ *Ibidem*, p. 84.

²⁷ *Ibidem*, p. 85. Căpitanul Adam Moviliță a cumpărat satul Măcișeni la 1651 cu 158 de galbeni ungurești – Constantin I. Andreescu, *Documentele satului Măcișeni din ținutul Covurluiului*, în *Arhiva Românească*, X, 1945-1946, p. 232-234, nr. IV (mărturia marilor boieri din 20 februarie) și 234-235, nr. V (întărirea domnească din aceeași dată). Adam Moviliță a murit înainte de 7 decembrie 1651, când Istratie vodă Dabija întărește Măcișenii fiilor săi (*Ibidem*, p. 235-236, nr. VI). Pe baza documentelor Măcișenilor, scriitorul Constantin Gane (1885-1962) și-a construit romanul *Rădăcini*, la care a lucrat până și în lagărul de la Caracal în 1945 și pe care l-a tipărit în 1947.

²⁸ P. Păltănea, *op. cit.*, p. 84.

²⁹ Cf. Șt. S. Gorovei, „*Nepoții Balicai*”, „*sămînțenia Movileștilor*”, în *ArbGen*, I (VI), 1994, 3-4, p. 123-132; P. Păltănea, *Hatmanul Isac Balica și moșiile sale*, în *ArbGen*, VII (XII), 2000, p. 239-271.

succesorală, autorul comun fiind, în acest caz, Dragotă Movilă, personaj (cum am spus) total necunoscut documentelor noastre interne.

Este, însă, un argument foarte puternic cu privire la categoria socială căreia îi aparținea Adam Moviliță: căsătoria sa. „Modestul” căpitan luase de soție, „la puțină vreme după 1628”, pe „Tofana, fiica lui Dabija mare paharnic, fiul lui Nădăbaico [mare] vornic, și a Schivei, fata marelui vornic Cârstea Ghenovici”³⁰. A daug și pe soția lui Cârstea Ghenovici (ctitor al Mănăstirii Florești): Anghelina era fiica marelui vornic Matei Crăciun și sora lui Gligorcea Crăciun(ovici), mare vornic și el, ctitor la Mănăstirea Voroneț, unde a și fost înmormântat în 1599³¹.

Nu se poate să nu se nască întrebarea: din ce fel de neam ieșise căpitanul acesta care și-a putut găsi ca nevastă o fată a unui mare paharnic, nepoată a patru mari vornici ai Moldovei?!

Existența unor ramuri diferite, cu destine deosebite, în cadrul aceleiași neam nu este un lucru ieșit din comun. Am arătat, în comunicări prezentate de-a lungul anilor, că această situație ne întâmpină la familia lui Miron Barnovschi³² și la cea a marelui vornic Ion Moțoc. Cu acesta din urmă, se poate spune că mai există o similitudine, care merită evidențiată pentru că în ea se reflectă, cred, și ceva din mentalitatea oamenilor din vremea aceea: acolo avem pe Moțoc și pe fratele său *Moțocel*³³; aici, pe *Movilă* și pe fratele său *Moviliță*. Dar în „dosarul” acestei categorii de nume utilizate și în formă diminutivată se mai pot adăuga și alte exemple, culese atât dintre familiile boierești mari și importante, cât și dintre cele mai mărunte. Iată câteva³⁴:

Marele logofăt Luca Stroici a avut doi băieți, Ionașco și Vasile, cel tăiat la 1612 din porunca lui Ștefan vodă Tomșa, după lupta de la Cornul lui Sas; amândoi băieții poartă uneori, în documente, numele de familie diminutiv:

³⁰ P. Păltănea, *op. cit.*, p. 86.

³¹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 301 și 309; pentru Gligorcea Crăciunovici, v. și M. M. Székely, *op. cit.*, 2009, p. 143-145.

³² Șt. S. Gorovei, *op. cit.*, 1998, (*supra*, nota 10), p. 152-153.

³³ Cf. Idem, *Donatori, răzvrățiți și pribegi. Incursiuni prosopografice*, în R. G. Păun, O. Cristea (eds.), *Istoria: utopie, amintire și proiect de viitor. Studii de istorie oferite profesorului Andrei Pippidi la împlinirea a 65 de ani*, Iași, 2013, p. 12-17.

³⁴ Unele dintre exemplele citate în continuare mi-au fost semnalate de doamna Maria Magdalena Székely. Îi mulțumesc și aici.

Ionașco *Stroicel* la 1628³⁵ și Vasile *Stroicel* la 1631³⁶. Unul dintre nepoții marelui vornic Condrea Bucium (m. 1592), Lupașco – mort în lupta de la Finta (1653) – e numit, pe când era tânăr, Lupașco *Buciumaș* (1636)³⁷. Este, apoi, Constantin Buhuș (pârcălab de Neamț în 1666-1667 și mare sluger în 1667-1668), „cârui a i se zice adesea – poate pentru statura-i mică – și Buhușel”³⁸.

Un popa Burlă, descendent din Rotompani, trăitor la 1610, avea un frate cunoscut ca Mihai *Burlişor*³⁹. La 1632, este o Mărica *Tărăcioară*⁴⁰, al cărei nume este o formă derivată evident de la Tărăță (care există încă și azi). La 1639 apare o anume Tofana, fata lui *Traistă*, cu nepoții ei, feciorii lui Ursul *Trăistuta*⁴¹. Între înaintașii familiilor Vasilco (Wassilko) și Cheșcu (Keșco), este un Grigorie Căzacu; la 1667, unul dintre fiii acestuia e numit Vasile *Căzăcel*⁴².

În fața acestor exemple, mi se pare evident că explicația dată de Ștefan Meteș pentru forma *Buhușel*, pusă în legătură cu statura personajului, nu se poate susține, întrucât nu poate acoperi un fenomen destul de generalizat în onomastica noastră medievală. Avem de-a face, mai degrabă, cu efectul raportării la părinte sau la un frate mai mare sau mai important.

³⁵ DRH, XIX, cit., p. 567, nr. 416.

³⁶ DRH, XX (1629-1631), volum întocmit de I. Caproșu și C. Burac, București, 2011, p. 624, nr. 569.

³⁷ Cf. Șt. S. Gorovei, *op. cit.*, 1998, p. 144. Această constatare indică posibilitatea cercetării familiei Bucium dintr-o altă perspectivă, incluzându-i și pe cei câțiva Buciumași prezenți în documente de la începutul secolului al XVII-lea – cf. DIR, A. Moldova, *Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*, întocmit de Al. I. Gonța, ediție îngrijită și cuvânt înainte de I. Caproșu, București, 1995, p. 85 (un paharnic la 1604, un vataf de pitari între 1599 și 1618 și un vornic la 1602, toți fără nume de botetz).

³⁸ Șt. Meteș, *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova*, în AARMSI, s. III, t. VII, mem. 8, București, 1927, p. 31. Era, se pare, fiul lui Dumitru Buhuș (*Ibidem*; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 360) și al unei Todosia.

³⁹ DIR, XVII/2, București, 1953, p. 300, nr. 398.

⁴⁰ DRH, XXI (1632-1633), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1971, p. 131, nr. 103.

⁴¹ DRH, XXV (1639-1640), volum întocmit de N. Ciocan *et alii*, București, 2003, p. 24, nr. 22.

⁴² T. Balan, *Documente bucovinene*, III (1573-1720), Cernăuți, 1937, p. 31, nr. 23.

Bucium / *Buciumaș*; Buhuș / *Buhușel*; Burlă / *Burlîșor*; Căzacul / *Căzăcel*; Moțoc / *Moțocel*; Stroici / *Stroicel*; Tărăță / *Tărăcioară*; Traistă / *Trăistuță*: iată „seria” în care se înscrie și Movilă / *Moviliță*. În toate cazurile, purtătorul numelui diminutivat nu este în afara familiei cu numele „normal”⁴³. **De ce ar fi în cazul Movilă / *Moviliță*?**

Dar mai este ceva.

În ultimii ani ai veacului al XVI-lea și primii ani ai celui următor, documentele menționează câteva personaje ale căror nume se apropie în chip straniu de acelea evocate până aici. La 15 mai 1592, Necoară *Moviliță* vinde partea sa de moștenire de la strămoșul său Ion Gherman, anume câte un sfert din satele Matatici și Pocigani⁴⁴ – desigur, satele cunoscute și sub numele de Mastatici și Picigani (Pițigani), ambele pe Bârlad, în Țara de Jos. Sunt menționați frațele său *Moghilă* și sora sa Malina.

Necoară *Moviliță* era fiul Maricăi, nepotul Tudorei și strănepotul lui Ion Gherman. Despre aceste personaje mai vorbește un document, chiar de la Ieremia vodă Movilă, din 15 mai 1606, pe care-l cunosc doar dintr-o citare a lui Sever Zotta: este menționată acolo „împărțala ce au avut giupăneasa Mălina, fata Tudorii, nepotă lui Gherman postelnic și nepoții lui *Movila* pârălabul și Necoară spătar” în satele Pogonești, Șărpoteni (numit și Ghermănești), Măstăticsi și Pețăgani, toate pe Bârlad⁴⁵.

⁴³ Din aceeași categorie face parte și numele *Pântecel*, prin raportare la boierii *Pântece*.

⁴⁴ *DIR*, XVI/4, p. 57, nr. 71

⁴⁵ S. Zotta, *Știri noi despre Movilești*, în *ArhGen*, II, 1913, p. 238. În cele două sate, tot câte un sfert avusese Anisia, fiica lui Isai, „nepoată de fiu a lui Gherman postelnic”; ea își vânduse pământurile lui Dumitrașco Chiriac și soției sale Zamfira, care la 10 ianuarie 1623 le-au revândut lui Ghenei pârălab și soției sale Irina (T. Codrescu, *Uricariul*, II, ed. II, Iași, 1889, p. 263). Un deceniu mai târziu, Irina, văduva lui Ghenei, vinde aceste pământuri lui Scârlat și Tudorachi (*DRH*, XXI, p. 429-430, nr. 336); filiația Anisiei apare și acum, dar Gherman e arătat ca postelnic, nu postelnicel. Gherman a fost postelnic între 1478 și 1480 și a murit, probabil, la 1484, ca pârălab de Cetatea Albă (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 272). Din coroborarea acestor informații documentare privind satele Mastatici și Picigani, ar rezulta că a avut un fiu, Ion Gherman, trăitor în vremea lui Petru vodă Rareș. Toți acești vechi stăpâni nu sunt menționați în mica schiță istorică a satului Picigani (Pecigani, Pițigani) – N. Bălănescu, *Un sat: Chițcanii (comuna Puntîșeni, jud. Tecuci)*, în

Iată, așadar, un întreg grup de boieri, între care unul este *Movilă* pârçălabul, altul *Moghilă*, iar un al treilea Necoară *Moviliță* spătar, urmași ai lui Gherman postelnicul, în Țara de Jos, acolo unde curând avea să apară Adam Moviliță. Erau acești Movilă rude cu ceilalți? Foarte probabil că *da*. Un registru inedit al unui act din vremea lui Ieremia vodă Movilă arată că urmașii lui Gherman comisul (diacul Sava Ghermănescul și ai săi) stăpâneau satul Ghermănești (se va vedea imediat la ce ținut), jumătate prin moștenire, iar jumătate prin cumpărare de la frații Ion Moghilă logofăt, Văscan pârçălab, Tudosca și Anușca, pe vremea lui Ilie voievod⁴⁶ (deci în intervalul 1546-1551). În scurt timp, Sava Ghermănescul și neamul său au vândut satul Ghermănești lui Dumitrache Chiriță Paleologul; în actul de întărire a vânzării, dat de Simion vodă Movilă la 24 februarie 1607, se arată că acest sat Ghermănești era la ținutul Orheiului⁴⁷, deci în zona în care *Movileștii noștri* mai stăpâneau moșii.

Contextul acesta de stăpâniri și nume identice sugerează – după cum a observat Sever Zotta în 1913 – o descendență a *Movileștilor* din neamul lui Gherman⁴⁸. În același timp, însă, se vede consolidată ipoteza existenței unei ramuri care s-a desprins din vechiul trunchi spre începutul veacului al XVI-lea, probabil la nivelul tatălui fraților Ioan și Văscan Movilă. Asemenea cazuri, de ramuri desprinse mai din vechime și păstrând același „patronim”, se mai întâlnesc în genealogia moldovenească, putând conduce la concluzia că ar fi familii diferite și omonime; pot menționa aici și familiile Caraiman și Mălai, dar poate cazul cel mai interesant este acela al Bălșeștilor, pe care Dimitrie Cantemir i-a înscris în *Descrierea Moldovei* cu mențiunea că ar fi

RI, XXII, 1936, 4-6, p. 128-133 (acolo este și satul Docolina, unde a fost întâmpinat Petru Rareș la 1527).

⁴⁶ Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXL/211 (traducere din secolul al XVIII-lea) și CXLIII/6, fila 1 recto (rezumat, nr. 1, într-un opis din 1809 martie 22). Se dă doar data de zi și lună, **19 iulie**; este deci de așezat în intervalele 1596-1599, 1601-1605.

⁴⁷ S. Zotta, *op. cit.*, p. 237.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 238.

„două neamuri”⁴⁹, când, în realitate, nu erau decât două ramuri ale aceleiași neam.

Documentele mai atestă și alte personaje purtând același nume, inclusiv în forma diminutivată. Deși aparent informațiile nu sunt suficiente pentru a formula măcar un început de ipoteză cu privire la originea lor comună, se pot face, totuși, anumite conexiuni care par a ne conduce în aceeași direcție. Astfel, avem un *Moviliță pârcălab* care în 1615 a pribegit cu alți boieri ai lui Ștefan vodă Tomșa în Țara Românească⁵⁰; în grupul acestor pribegi, alături de Moviliță se află un „Necoară fost spătar”, despre care cred că e Necoară Moviliță spătarul, menționat mai sus. Această părere se întemeiază pe faptul că la 1624 se menționează că Enache postelnicul cumpărase cândva „siliștea Ghermăneștii, în ținutul Fălciu, pe râul Bârlad [...] de la Moviliță fost pârcălab și de la fiul lui, Lazor, și de la Toader, nepotul lui, fiul lui Nicoară, pentru o sută și douăzeci de ughi galbeni”⁵¹. Or, mi se pare că nu e lipsit de temei să presupun că *Moviliță fost pârcălab* și *Nicoară* din acest document, stăpâni de pământ la Ghermănești pe Bârlad, sunt tocmai cei care, cum am văzut, apar în posteritatea lui Gherman postelnicul și a lui Ion Gherman în legătură cu Mastaticii și Picigani tot de pe Bârlad. Documentul din 1606, furnizat de Sever Zotta, îi dă chiar așa, „Movila pârcălabul și Necoară spătar”, stăpânind la Mastatici și Picigani, dar și la Șărpotenii care se numeau și Ghermănești! Dacă identificarea personajelor este corectă, atunci devine semnificativ faptul că pârcălabul însuși e numit și Movilă, și Moghilă, și Moviliță.

⁴⁹ „*Balszestii, duplices*” – Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, 1973, p. 280.

⁵⁰ *DIR*, XVII/4, București, 1956, p. 7, nr. 11.

⁵¹ *DIR*, XVII/5, București, 1957, p. 277, nr. 365; *DRH*, XVIII (1623-1625), volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, 2006, p. 247, nr. 182. Cumpărătorul este Enache Caragea: P. Zahariuc, *Un sigiliu, o stemă, un ctitor și o ctitorie (Mănăstirea Sfântul Sava din Iași)*, în *Putna, ctitorii ei și lumea lor*, București, 2011, p. 145-172 (v. p. 158).

Nu știu dacă acest personaj este identic și cu *Movilă fost pârcălab* menționat la 1602, cu soția lui Salomia⁵², și la 1605⁵³. El pare a fi fost amestecat în satul Vărzărești de la Neamț, iar Salomia pare a fi fost fiica unui Mitrofan de acolo⁵⁴. În aceleași locuri, apare și un *Movilă vătăb*⁵⁵, care, din acte puțin mai târzii, se vede că fusese *mare vătăf de Fălcii*⁵⁶. Cu alte cuvinte, tocmai acolo unde, pe Bârlad, se aflau satele stăpânite de Movilă-Moviliță, urmașii lui Gherman.

În aceeași zonă a Moldovei de Jos este amintit, la 1638, un *Gheorghe Moghiliță*, fiul lui *Moghilă*, care vânduse cândva marelui logofăt Ghenghea partea sa din satul Oancea pe Prut, în ținutul Covurluiului⁵⁷. Satul Măcișeni, cumpărat de Adam Moviliță, se afla în același ținut. Și nu este numai zona geografică, dar și apropierea cu familia Ghenghea: marele logofăt este unul dintre cei trei frați cu care la 1592 avusese judecată Lupa Movilă (Moviliță) pentru Săvenii de pe Bașeu.

Mi se pare că aceste informații – disparate, e drept – încep să se adune pentru a creiona un context care să explice apariția lui Adam Moviliță de la 1628. Oricum, ele oferă cel puțin niște căi pentru continuarea cercetărilor⁵⁸ în această direcție.

⁵² *DIR*, XVII/1, București, 1952, p. 54, nr. 81 (cumpără la Albeni, ținutul Bacăului).

⁵³ *Ibidem*, p. 192-193, nr. 275.

⁵⁴ M. Costăchescu, *Documente moldovenești din județul Neamț* (II), în *Arhiva Românească*, V, 1940, p. 316-317.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 331

⁵⁶ *DIR*, XVII/2, cit., p. 50, nr. 51 (din 1606-1607); p. 204, nr. 270 (din 1609).

⁵⁷ *DRH*, XXIV (1637-1638), volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, p. 313-314, nr. 321 (fusese semnalat anterior în *CDM*, S.1, București, 1975, p. 194, nr. 572).

⁵⁸ În aceste cercetări, nu știu dacă pot fi avuți în vedere Movileștii de la Drăgești (Roman) – cf. I. Ungureanu, *Neamul Movileștilor din Drăgeștii ținutului Roman, uzurpat de către Burchești prin hotarnica din anul 1768*, în *Acta Bacoviensia. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău*, VI, 2011, p. 25-44. Ion Movilă comis, zis Ețcău (sau Ion Ețcău, zis Movilă?!), căsătorit cu Zmaranda, fiica lui Ursul Iurașcu, era fiul lui Ștefan Movilă și văr cu Ștefania, Ana și Chelsia, fetele lui Grigore Movilă (*Ibidem*, p. 26). Dacă acest comis era – după cum arată autorul – descendent din acel *Mojil vătăf* din Rușii Zavului (Roman),

*

Istoria Movileștilor începe cu jocul de cuvinte menit să evoce ridicarea lor în rândurile marii boierimi – „din Purice, Movilă” – frumos, dar fără nici o bază reală⁵⁹: „cuvântul” lui Neculce este contrazis ferm de documente. Numele își au, totuși, încărcătura lor istorică: fiecare nume poartă în el un mesaj istoric și folosirea lui este uneori grăitoare prin ea însăși. E posibil ca asemenea mesaje să se afle atât în alternanța Movilă/Moviliță sau Moghilă/Moghiliță, cât și în folosirea așa de frecventă a numelui de familie fără prenume, raportarea la familie putând fi socotită suficientă pentru identificarea personajului.

Prenumele *Adam* poate stârni nedumeriri: nu face parte din patrimoniul onomastic al Movileștilor; în onomastica boierimii moldovene, el nu este foarte frecvent, însă nu lipsește cu desăvârșire⁶⁰. Dar oare *Moise* – numele purtat de unul dintre fiii lui Simion vodă Movilă, frate mai mic al mitropolitului de Kiev – nu se află și el în aceeași situație?! Alături de patrimoniile onomastice ale familiilor, trebuie să admitem că în unele cazuri existau motive speciale care determinau alegerea unui nume de botez. Pentru *Moise*, am propus, cu alt prilej, o posibilă explicație⁶¹. O situație mai puțin obișnuită sau vreo înrudire (necunoscută nouă) prin femei, a putut să conducă și la atribuirea numelui *Adam*.

De la Purice la Movilă, de la Movilă la Moviliță... Tot cu un fel de joc de cuvinte pare a se și încheia istoria Movileștilor. Sau poate nu a fost o încheiere, ci o trecere într-o altă etapă, care nu s-a mai întemeiat pe fabulații⁶².

atunci apartenența la Movileștii de care m-am ocupat aici pare improbabilă și avem mai degrabă o „ajustare” a numelui în secolul al XVIII-lea.

⁵⁹ M. Cazacu, *A existat aprodul Purice?*, în *Magazin Istoric*, IV, 1970, 4, p. 69; Idem, *Pierre Mohyla (Petru Movilă) et la Roumanie: essai historique et bibliographique*, în *Harvard Ukrainian Studies*, VIII, 1984, 1/2, p. 193-195; Șt. S. Gorovei, *op. cit.*, 1996, p. 327-330.

⁶⁰ Cf. DIR, *A. Moldova, Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*, întocmit de Al. I. Gonța, cit. (*supra*, nota 35), p. 7.

⁶¹ Șt. S. Gorovei, *Rude și înrudiri necunoscute ale lui Petru Rareș*, în *RI*, S. N., VIII, 1997, 7-8, p. 473-474.

⁶² Cf. Idem, *Les princes Movilă (Mohyla). Fables et impertinences*, în *Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe*, III, 2011, p. 105-115.

*THE MOVILEȘTI. FINAL CONSIDERATIONS***(Abstract)*

*The research of Movila family's history and genealogy has so far focused especially on the branch (descending from chancellor Ioan Movila) where seven princes and two metropolitan bishops were born, one of them famous throughout Europe – Petru Movila, archbishop and metropolitan bishop of Kiev. In the first part of the study, the author analyzes the information related to another branch, less visible in Moldavia's history, descending from the brother of chancellor Ioan, governor Văscan Movilă. This personage is attested in documents as one of his sons, bearing the diminutive form of the family name, **Moviliță**. The second part of the study examines the possibility that a personage of the first half of the 17th century, Captain **Adam Moviliță**, could belong to the same family, as a descendant from a separate branch at the beginning of the 16th century. Several persons bearing identical names (Moghilă, Movilă, Moghiliță, Moviliță), and owning estates in the southern part of Moldavia prove the existence of this branch, and their kinship to the princely branch is suggested by a common property. Adam Moviliță appears in the same area, and his name and social status (pointed by kinships through marriage) plead for his membership to this group. We can conclude that the kinship with the reigning branch is not a fantasy.*

* Rezumat tradus de Simona Postolache.